# ŽVALGYMAI IR TYRINĖJIMAI VILNIUJE, S. DAUKANTO A. 1A

Robertas ŽUKOVSKIS

2003 m. gruodžio mėnesį vykdyti archeologiniai žvalgymai Vilniuje, Šv. Kryžiaus ir buvusio Bonifratų vienuolyno teritorijoje (S. Daukanto a. 1A). Jų metu buvo iškastos 140 m ilgio, 0,7–2,5 m pločio ir 1,2–3,5 m gylio tranšėjos lietaus ir buities nuotekų kanalizacijai bei 5 šulinių duobės. Žvalgytas apie 202 $m^2$ plotas. Aptikti 4 mūrų fragmentai. *Mūras 1* užfiksuotas kiemo Š dalyje. Smarkiai apardyto mūro paviršius buvo apie 0,45 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Apatinė pamato dalis geriau išsilaikiusi. Jo apačia, įkasta į juodos, durpingos žemės ir šlyno sluoksnį, pasiekta 2,5 m gylyje. Aptikto mūro aukštis – 2 m, plotis – 0,6 m. Jis mūrytas iš 29x15x6,5–7 cm dydžio plytų, surištų moliu. Mūras orientuotas ŠR–PV kryptimi. Veikiausiai tai tvoros ar ūkinio pastato liekanos, datuotinos XVIII a.

*Mūras 2* atkastas prie negyvenamojo vienaaukščio pastato (priešais 1543 m. statytą Šv. Kryžiaus koplyčią) Š sienos. Mūro paviršius atkastas 0,4–0,65 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Sienos plotis 1,2 m. Mūro fragmentas, orientuotas R–V kryptimi, yra lygiagretus su vienaaukščio pastato Š siena. 1808 m. miesto plane šis pastatas ilgesnis. Matyt, atkastas fragmentas – nugriautos pastato Š dalies pamato liekanos. R pamato dalis sumūryta iš įvairaus dydžio plytų (23,5x12x5,5; 24x13x6; 29x15x8; 29,5x16x7 cm), dalis jų – antrinio naudojimo. Atkasto mūro aukštis – 1,5 m, jo apačia nepasiekta. V – 1–1,5 m aukščio, pamato dalis sumūryta iš akmenų (22x25; 15x20; 30x40 cm), plytų nuolaužų ir molio. Jos apačia pasiekta 1,75–2 m gylyje, po ja – šlyno sluoksnis. Tarp abiejų mūro dalių yra apie 0,2 m pločio pilkos žemės ir griuvenų sluoksnis. Atrodo, jog pamatas mūrytas ne vienu laiku.

*Mūras 3* aptiktas vidiniame vienuolyno kiemelyje (tarp Šv. Kryžiaus bažnyčios ir vienuolyno pastato). Jo paviršius – 0,45–0,6 m gylyje. Mūras orientuotas ŠV–PR kryptimi, jo plotis 1,8–1,9 m. Pamato apačia, iškasus iki 1,9 m gylio tranšėją, nepasiekta. Jis mūrytas iš kalkių skiedinio ir akmenų. Plytų pamate nedaug. Naudotos antrinio naudojimo gotikinės raudonos plytos (?x13–13,5x8–9 cm) ir vėlyvesnės, plonosios (4,5–5 cm storio) plytos. Mūras datuojamas XVIII a. antroji puse. Sunku pasakyti šio masyvaus, beveik 2 m pločio pamato paskirtį, juolab kad atkastas tik nedidelis jo fragmentas. Likusioje tranšėjos dalyje nebuvo jokių buvusių statinių pėdsakų. Taip pat nėra žinoma, jog šioje vietoje būtų stovėjęs koks nors didelis pastatas.

*Mūras 4.* Prie Šv. Kryžiaus bažnyčios Š sienos ir vienuolyno V korpuso R sienos buvo atkasti pamatų praplatėjimai (iki 0,6–0,8 m), jų paviršius yra 0,3–0,6 m gylyje nuo dabartinio kiemelio paviršiaus. Mūrų frag-

mentai aptikti ir atokiau nuo esamų sienų. Architekto tyrėjo E. Purlio nuomone, tai buvusios XVIII a. laiptinės liekanos. Atkasti mūrai mūryti iš 32,5x15x8,5; 31,5x15x7,5; 29,5x15x6,5; 28x16x7 cm dydžio plytų, surištų kalkių skiediniu.

Tranšėjose iki 1,4–1,7 m gylio užfiksuotas supiltinis, maišytas pilkos žemės, smėlio, smulkių griuvenų sluoksnis, jame rasta nedaug radinių (buitinės keramikos, plokštinių koklių fragmentai), datuojamų XVII–XVIII a. Po minėtu sluoksniu prasidėjo juodos durpingos žemės sluoksnis su žmogaus veiklos pėdsakais: rasta smulkios odos atraižų, gyvulių kaulų, medžio skiedrų. 2,2–2,5 m gylyje pasiektas pilkas šlyno sluoksnis, pereinantis į žvyro įžemį. Pradėjus kasti žvyrą ėmė kilti gruntinis vanduo.

Kasant tranšėjas vidiniame vienuolyno kiemelyje ir tarp 1543 m. statytos Šv. Kryžiaus koplyčios bei vienaaukščio negyvenamojo pastato, viršutiniame pilkos žemės su gausiomis šaknimis sluoksnyje buvo aptiktas didelis kiekis netvarkingai sumestų žmonių kaulų. Atlikus antropologinę jų analizę nustatyta, kad kaulai priklausė ne mažiau kaip 66 suaugusiems asmenims ir 7 įvairaus amžiaus vaikams. Didžioji suaugusiųjų dalis – vyrai. Patologijų skaičius nedidelis. Bonifratų vienuolyne nuo XVII a. iki 1903 m. veikė psichikos ligonių prieglauda. Sprendžiant iš rastų kaulų, čia jie buvo ir laidojami. Pažymėtina, kad nerasta jokių laidojimo karstuose požymių (medžio liekanų, karsto vinių). Kadangi ligoninė-prieglauda veikė ilgą laiką, o vienuolyno kiemas nėra didelis, laidoti teko tose pačiose vietose – ankstesni palaidojimai buvo suardomi.

Archeologinių tyrimų metu buvo iškastos dvi perkasos, kuriose buvo nutiesti kanalizacijos ir vandentiekio įvadai. Tirtas 17,5 m$^2$ plotas. Perkasa 1 (5,2x1,9 m) buvo iškasta prie buvusio Bonifratų vienuolyno V korpuso ŠV kampo. Viršutinis, 0,5–0,6 m storio, sluoksnis – pilka žemė, maišyta su žvyru, kalkių skiediniu ir smulkiomis griuvenomis. Giliau buvo iškastas juodžemio su gausiomis šaknimis sluoksnis. Jame buvo aptinkama akmenų, retų griuvenų, smulkios buitinės keramikos šukių (XVII–XVIII a.) ir žmonių kaulų iš suardytų palaidojimų. Nesuardytų palaidojimų perkasoje neaptikta. Žmonių kaulai (daugiausia jų buvo perkasos P dalyje, prie vienuolyno pamato) priklausė mažiausiai 9 asmenims (7 suaugusiesiems ir 2 vaikams). 1,6–1,7 m gylyje buvo pasiektas balto šlyno, dengiančio įžeminį žvyrą, sluoksnis.

Perkasa 2 (7x1,2 m) buvo kasama prie 1543 m. statytos Šv. Kryžiaus koplyčios R sienos, prie laiptinės, vedančios į antrą aukštą, Š įėjimo. Kultūrinis sluoksnis sujauktas anksčiau nutiestų požeminių komunikacijų (telefoninio ryšio, vandentiekio). Sujauktame pilkos žemės ir juodžemio sluoksnyje rasta pavienių aplaužytų žmonių kaulų iš suardytų palaidojimų. Kaulai priklausė ne mažiau kaip 6 suaugusiesiems ir vienam vaikui. Archeologinių radinių perkasoje nerasta.

## SURVEYS AND EXPLORATIONS IN VILNIUS, IN S. DAUKANTO SQUARE 1A

During the archaeological surveys in the territory of the St. Cross church and the former Bonifrats' monastery, the area of 202 m$^2$ was surveyed where fragments of 4 brick walls dated to the middle and the second half of the 18th

century were found. In the southern part of the territory surveyed a few scattered human bones were found which belonged to not less than 66 adult individuals and 7 children. For a long time patients of the Mental hospital established by the Bonifrat's monks were buried. The cultural layer is from 1.6 m to 2.5 m thick containing few archaeological artefacts dated to the 17th–18th centuries.

During the archaeological investigations two trenches (17.5 $m^2$) were excavated where the cultural layer of 1.6–1.7 m thick containing few finds dated to the 17th–18th centuries was recorded. Isolated sherds can be dated to the 16th century. Isolated human bones belonged to not less than 16 persons (13 adults and 3 children). No undisturbed burials were found.